

Schoolrijpheid

STEINERSCHOOL
GENT

Inhoud

Deel I. Schoolrijpheid4

- 1 SCHOOLRIJPHEID en LEERRIJPHEID vanuit het perspectief van de Steinerpedagogie..... 4
- 2 Het Schoolrijpheidsonderzoek (SRO) bestaat uit 2 afname-momenten:..... 10
- 3 Een jaartje extra 12

Deel II. In de praktijk 13

- 1 Extra uitdagingen en mogelijkheden van de 6 -jarige kleuter in een gemengde leefgroep. 13
- 2 Teken en in de kleuterklas..... 14
- 3 Een groot schilder!..... 15
- 4 Het kostbaar geschenk van de bijen!..... 17
- 5 Bijenwassen met gekleurde bijenwas 17
- 6 TOUWSPRINGEN IN DE KLEUTERKLAS..... 18
- 7 Buitenklas oudste kleuters 20

Kikker en Pad

De tuin

Kikker was in zijn tuin. Daar kwam Pad voorbij. 'Wat een mooie tuin heb jij, Kikker,' zei hij.

'Ja, hij is erg mooi,' zei Kikker. 'Maar je moet er hard voor werken.'

'Ik wou dat ik een tuin had,' zei Pad.

'Hier heb je wat zaadjes. Stop ze maar in de grond,' zei Kikker.

'Dan zul je ook gauw een tuin hebben.'

'Hoe gauw?' vroeg Pad.

'Heel gauw,' zei Kikker.

Pad holde naar huis. Hij stopte de zaadjes in de grond. 'Nou zaadjes,' zei Pad, 'ga maar groeien.' Pad liep een paar keer heen en weer.

De zaadjes gingen niet groeien. Pad bracht zijn kop dicht bij de grond

en zei heel hard: 'Nou zaadjes, ga maar groeien!' De zaadjes gingen niet groeien. Pad bracht zijn kop heel dicht bij de grond en schreeuwde: 'Nou zaadjes, ga maar groeien!'

Kikker kwam het paadje ophollen. 'Waarom maak je zo'n lawaai?' vroeg hij.

'Mijn zaad wil niet groeien,' zei Pad. 'Je schreeuwt ook te veel,' zei Kikker.

'Die arme zaadjes durven niet eens te groeien.' 'Durven mijn zaadjes niet te groeien?' vroeg Pad.

'Natuurlijk niet,' zei Kikker. 'Laat ze een paar dagen met rust.

Laat de zon erop schijnen, laat de regen erop neervallen. Dan zullen je zaadjes gaan groeien.'

Die avond keek Pad uit zijn raam. 'Bah!' zei Pad. 'Mijn zaadjes zijn nog niet aan het groeien. Ze zijn vast bang in het donker.' Pad ging met een paar kaarsen in zijn tuin zitten. 'Ik zal de zaadjes

een verhaal voorlezen,' zei Pad. 'Dan zijn ze niet bang meer.' Pad las zijn zaadjes een lang verhaal voor.

De volgende dag zong Pad liedjes voor zijn zaadjes. En de dag daarop las Pad gedichten voor zijn zaadjes.

En de dag daarop maakte Pad muziek voor zijn zaadjes.

Pad keek naar de grond. De zaadjes waren nog niet gaan groeien. 'Wat moet ik doen?' riep Pad.

'Dit zijn vast de bangste zaadjes van de hele wereld.' Toen was Pad zo moe dat hij in slaap viel.

'Pad, Pad, wordt wakker,' zei Kikker. 'Kijk eens naar je tuin!' Pad keek naar zijn tuin.

Kleine groene plantjes kwamen uit de grond op. Pad riep: 'Eindelijk zijn mijn zaadjes niet meer bang om te groeien!' 'En nu krijg jij ook een mooie tuin,' zei Kikker. 'Ja,' zei

Pad. 'Maar je had gelijk, Kikker. Je moet er heel hard voor werken.'

Uit Arnold Lobel, Kikker en Pad zijn altijd samen, Amsterdam 2007

Deel I. Schoolrijpheid

1 SCHOOLRIJPHEID en LEERRIJPHEID vanuit het perspectief van de Steinerpedagogie.

De overgang van de kleuterklas naar de lagere school betekent een grote stap in het leven van een kind. Op de Rudolf Steinerschool wordt dan ook groot belang gehecht aan het goede verloop ervan, en meer bepaald wordt goed nagegaan of een kind wel ‘schoolrijp’ is.

Om onze kijk op schoolrijpheid goed te kunnen omschrijven, moeten we even terug naar de “bron”, en dat is: de manier hoe Rudolf Steiner, grondlegger van de antroposofie, naar de mens keek. In wetenschappelijke taal heet zoiets “antropologie”, wij noemen het gewoonweg “mensbeeld”. Dit mensbeeld geeft richting aan ons pedagogisch handelen en aan de werking en de inrichting van de school.

Vooreerst moeten we zeggen dat voor de antroposofie de mens een wezen is dat leeft in twee werelden: enerzijds leeft hij in de fysieke wereld en anderzijds in de geestelijke wereld. De mens *is* een geestelijke individualiteit, die hij ‘IK’ noemt en die niet fysiek waarneembaar is, maar in een fysiek lichaam *woont* om tijdens het leven op aarde een eigen levensweg (“biografie”) te gaan.

Meer concreet dan: dat mensbeeld van Steiner is in de eerste plaats “afgelezen” van het organisme, het levende lijf van de mens. In die zin kan men dan voornamelijk twee “kijkvensters” terugvinden, twee manieren om die mens te beschrijven.

Ten eerste:

In ons menselijk lichaam kunnen we drie in elkaar overlopende delen onderscheiden (een “driedigheid”): het hoofd (de “bovenpool”) als centrum van het hersen-, zenuw- en zintuigstelsel, de borstkas (het “middengebied”) met longen/ademhaling en hart/bloedsomloop, en een onderste gebied (de “onderpool”) met in de buik de stofwisseling en in de ledematen de beweging als centrale functies.

Een belangrijk inzicht van Steiner was dat ook op *psychisch* gebied elk *fysiek* deelgebied een eigen functie heeft: in het hoofd het denken, in het middengebied het gevoelsleven en in de onderpool de wil. Een gezonde pedagogie moet rekening houden met een evenwichtige ontwikkeling van elk van deze drie gebieden, zowel fysisch als psychisch; en met het evenwicht tussen bijvoorbeeld actie en rust, inspanning en ontspanning, vasthouden en loslaten, waken en slapen, intellectuele en lichamelijke activiteit, enz..... Het evenwicht kan het best bewaard worden wanneer het ritme in het middengebied gezond kan werken.

Ten tweede:

Een tweede manier om naar de mens te kijken is die van de “vierledigheid”. Steiner noemt het hier de vier “wezensdelen”. Hiermee kan de verbinding tussen het lichaam en de geest (het IK) begrijpelijk worden:

- Het fysieke lichaam is opgebouwd uit dode materie, zoals we die kennen uit de scheikunde; het is, zoals een stuk steen, onderhevig aan de wetten van de fysica.
- Maar ons lichaam leeft: Steiner noemt dit een functie van het “levenslichaam” (of “vormkrachtenlichaam” of “etherlichaam”); dit is niet zomaar zichtbaar maar het doordringt het fysieke lichaam, en als zetel van onze levenskrachten zorgt het voor alle levensfuncties: alles wat te maken heeft met de opbouw, de groei, de vormgeving en de instandhouding van de organen van het fysieke lichaam. We zien hier een verwantschap met de plantenwereld: aan de plant kunnen we van zaadje tot bloem leren waarnemen wat “leven” inhoudt.
- Het “zielelichaam” (in antroposofisch jargon ook “astraallichaam” genoemd) is de drager van de psychische functies, waar we emoties en gevoelens, lust- en pijn, sympathie en antipathie, ervaren. Het is ook de drager van ons bewustzijn. En het heeft een duidelijke invloed op het levende lichaam, wat we bv. kunnen merken aan hartkloppingen bij emoties, darmkrampen of zweetuitbarsting bij angst, ... Dit Zielelichaam hebben ook dieren, bij elke soort in mindere of meerdere mate rijk ontwikkeld. Net als bij de dieren is het ook verbonden met het feit dat we over de aarde kunnen bewegen (planten niet!), en dat we met zintuigen de wereld rondom ons kunnen waarnemen.
- De “IK-organisatie” is het krachtenveld dat van ons IK-wezen uitgaat, dat ons zelfbewustzijn brengt en dat reflectie op ons eigen handelen en denken mogelijk maakt. Het is de sturende kracht in de opbouw van onze individuele levensloop en levenslot. Het onderscheidt ons van de dierenwereld. Maar net zoals het Zielelichaam werkt het ook door tot in de diepste lagen van het levende lichaam; ons immuunsysteem bijvoorbeeld kunnen we zien als uitdrukking van onze individualiteit in het lichaam.

Verder ziet de Steinerpedagogie zowel in de lichamelijke en psychische ontwikkeling als in de biografie van de mens verschillende ontwikkelingsstadia van elk een zevental jaar, elk met eigen kenmerken en uitdagingen. Voor wat de pedagogie betreft zijn de peuter- en kleutertijd, de fase van 7 tot 14 jaar, en de periode van 14 tot 21 jaar van belang (deze genoemde leeftijden zijn uiteraard individueel enigszins variabel).

LATEN WE nu even verder kijken naar het thema SCHOOLRIJPHEID

Daarbij beperken wij ons niet tot de cerebrale (kennis-)vaardigheden van een kind – de fysieke en emotionele ontwikkeling zijn van minstens even groot belang. En bovenal: het kernthema in verband met schoolrijpheid ligt in een ontzettend belangrijke bevinding van Rudolf Steiner: dat wij, mensen, leren met dezelfde krachten als die ons lichaam opbouwen! Een deel van deze levens- en vormkrachten wenden we, vooral vanaf de schoolrijpe leeftijd, aan voor het denken. Immers, vanaf ongeveer zeven jaar zijn bijvoorbeeld de

tandkronen volgroeid, en kunnen de vrijkomende groeikrachten gebruikt worden voor het meer bewust opbouwen van gedachten.

Laten we, om dit te begrijpen, even kijken naar hoe een klein kind zich ontwikkelt.

Tijdens de eerste zevenjaarsperiode, vanaf de geboorte tot ongeveer de tandenwisseling, zijn de vier wezensdelen van een kind nog zeer eng met elkaar verbonden; de meeste energie gaat naar de groei en ontwikkeling van het fysieke lichaam (bedenk maar eens hoe ontzettend snel een baby groeit: wanneer een puber of een volwassene in dezelfde mate zou blijven groeien...). Hierbij wordt het meeste werk geleverd door het *levenslichaam*. Van duidelijk gedifferentieerde zielefuncties (denken, voelen, willen) of van een helder ontwikkeld zelfbewustzijn kunnen we nog niet spreken; dit is omdat het zielelichaam en het Ik nog helemaal in het levenslichaam “ondergedoken” zitten en vanuit deze intense verbinding ondersteunend, stimulerend en richtinggevend werkzaam zijn.

In de loop van de jaren maken de wezensdelen zich wel ook langzamerhand van elkaar los; en rond het zevende jaar wordt het levenslichaam “geboren”. Dit wil zeggen: enerzijds maakt het zich volledig los van het levenslichaam van de moeder (onder wiens vleugels het tot nu toe beschermd leefde) (en zoals het fysieke lijfje van de boreling zich bij de geboorte losmaakte van het lichaam van de moeder), anderzijds maakt het zich voor een deel los van het eigen fysieke lichaam. Gedurende de latere jaren zal dit losmaken nog verder gaan, en zo rond 12-14 jaar wordt het zielelichaam zelfstandiger – vandaar de puberteit – en nog later de IK-individualiteit, met de volwassenheid.

Dit losmaken rond 6 ½ tot 7 jaar gebeurt voornamelijk in organen die nadien amper nog groei en celvermenigvuldiging vertonen: de tandkronen bijvoorbeeld (die op de leeftijd van zeven jaar alle zo goed als volgroeid zijn, alleen blijven ze nog min of meer lange tijd in het tandbeen wonen); en in grote mate ook de hersenen (die vanaf de leeftijd van ongeveer tien jaar ook niet sterk meer groeien en daarna bijna-dode materie zijn: na een vijftal minuten zonder zuurstof zijn ze echt dood, terwijl daarentegen een been bij een bloeding gedurende een tweetal uren kan afgebonden blijven!). De rest van ons lijf blijft nog lange tijd groeien, daar blijft de verbinding van het levenslichaam met het fysieke lichaam dus erg nodig.

Maar Steiner beschrijft nog een belangrijk iets: namelijk dat ons organisme heel zuinig en economisch omspringt met energie; de vitale krachten van het levenslichaam, die aan de opbouw van de tanden en de hersenen gewerkt hebben, gaan niet verloren maar worden nu inderdaad gebruikt om te leren. In Steiners woorden: *de substantie van onze gedachten is levenslichaamssubstantie!*

De levens- en vormkrachten die vrijkomen omdat een deel van hun werk aan het fysieke lichaam af is, worden nu dus ingezet om het denken (en het geheugen) uit te bouwen!

Om even een voorbeeld te geven: het leren schrijven en lezen. Een kind *ziet* (dit is: een waarneming, die zelf een functie is van het bewustzijn, en dit is verbonden met het zielelichaam) lijnen op het bord of op papier die het vooreerst niet kende of begreep. In de “diepte” van het lichaam ontmoet dit bewustzijn van het kind dan in de eerste plaats de ruimtelijk opgebouwde levenskrachten die tevoren het lichaam (en met name de

tanden) spiegelbeeldig in links-rechts en boven-onder hebben opgebouwd. Omdat het vanaf nu vanuit een enigermate bewust denken kan leren omgaan met ruimtelijke oriëntatie, kan het ook bewust de letters leren kennen (in lijnen boven/onder en links/rechts). Kinderen die hier moeite mee hebben of wat langzamer ontwikkelen blijven langer spiegelen bij het schrijven.

Aan de ene kant is er dus een gezond levend lichaam nodig, anderzijds een ontwakend bewustzijn; deze vormen de basis van een gezonde cognitieve ontwikkeling. Tot nu toe hadden we het vooral over wat we “leerrijpheid” zouden kunnen noemen.

Een ander aspect dat met deze ontwikkeling samenhangt is het volgende.

We kunnen allemaal vaststellen dat kinderen zich als het ware “van boven naar beneden” ontwikkelen; een baby bijvoorbeeld leert vooreerst zijn hoofdje te richten, later leert het zijn armpjes en handjes beter te coördineren en tenslotte leert het staan en lopen op zijn beentjes. Tijdens elke zevenjaarsperiode doorloopt ons organisme eenzelfde beweging van “boven naar beneden”, van het hoofd naar de voeten. Zo ligt tijdens de eerste 2 ½ jaar van het leven de nadruk op de groei en ontwikkeling van de hersenen en het hoofd; tussen 2 ½ en ongeveer 5 jaar ligt de nadruk op de ontwikkeling van de borstkas en romp; en vanaf dan tot ongeveer 7 jaar zijn voornamelijk de ledematen aan de beurt. Tijdens deze laatste periode groeien de ledematen dan ook sterk in de lengte. Pas dan kunnen we zeggen dat een kind echt “op aarde aangekomen” is, dat het werkelijk met zijn voeten op de grond staat. Wanneer deze ontwikkeling harmonisch verloopt, komen dan ook de definitieve maaltanden tevoorschijn en begint de tandenwisseling.

Deze ontwikkeling is ook zichtbaar in de motoriek van het kind; pas dan heeft het kind echt zijn ledematen echt veroverd, echt tot de zijne gemaakt, en dit kunnen we dan nagaan aan de hand van verschillende testjes: evenwicht houden, over een balk lopen, touwtjespringen, gericht ballen gooien en vangen, enzovoort. Pas wanneer een kind ook tot deze mate van ontwikkeling is gekomen kan men van echte leerrijpheid spreken.

Het is van het grootste belang dat bij het begin van de eerste klas deze vaardigheden verworven zijn, want in de Steinerpedagogie vormen ze dan de basis voor het leren-vanuit-de-beweging.

Wat kan dit betekenen voor het leren en voor het latere leven?

Het moge ondertussen duidelijk zijn: een kind is pas echt leerrijp wanneer de groei en ontwikkeling van zijn levende fysieke lichaam voldoende ver gevorderd zijn. Het te vroeg onttrekken van vitale levenslichaamsenergie aan dit groeiproces is ongezond; het heeft onvoldoende sterk aangelegde fysieke stevigheid met mogelijks negatieve gevolgen voor de latere gezondheid tot gevolg. Spijtig genoeg is dit de algemene tendens in onze cultuur; aan de ene kant worden peuters en kleuters (in het reguliere onderwijs) veel te vroeg aan het “leren” gezet, aan de andere kant is onze hectische leefwereld zodanig op continue cerebrale (visuele en auditieve) prikkeling gefocust dat diezelfde peuters en kleuters ook thuis of op straat via hun zintuigen veel te vroeg veel te sterk in hun “lerend denken” aangesproken worden. In deze tijd van overmatige beeldschermactiviteit is deze tendens nog ten top gedreven. Nagenoeg alle kinderen in onze cultuur ontberen voldoende rust, stabiliteit en gezonde lichaamsbeweging om op een gezonde manier hun

lichaam op te bouwen; vergelijk bijvoorbeeld de leefwereld van een kind op een boerderij in de jaren '60 met die van een kind in de stad anno 2020.

In de kleuterklassen van een Rudolf Steinerschool wordt geprobeerd hier enigszins tegenwicht aan te bieden.

In de praktijk:

In de loop van de jaren hadden we ervaren dat kinderen die ten laatste eind april 6 jaar geworden zijn in september meestal naar de eerste klas kunnen. Deze grens lag niet strikt vast. Het gebeurde dat kinderen die bijvoorbeeld reeds in februari of zelfs januari 6 geworden waren toch niet schoolrijp bleken; meestal waren het kinderen met zeer frêle lichaamsbouw en een zeer jonge emotionele ontwikkeling, of ook kinderen met ernstiger ontwikkelingsvertraging. Andere kinderen werden pas in mei of juni 6 jaar en bleken wél schoolrijp te zijn; meestal ging het om meisjes (meisjes hebben nagenoeg altijd een ontwikkelingsvoorsprong op jongens); toch was onze ervaring dat we hier zeer voorzichtig moeten zijn, zo niet dreigde zo'n kind zijn/haar hele schoolloopbaan op de tippen van de tenen te moeten lopen om met de klas als geheel mee te kunnen. Sinds enkele jaren heeft de school deze 'grens' verlegd naar eind juni. Dit heeft te maken met twee fenomenen: enerzijds zorgt de moderne cultuur wellicht voor een versnelling van de leerrijpheid (zoals hierboven al beschreven; de vraag blijft of dit een gezonde ontwikkeling is...!), anderzijds is er meer druk vanuit de maatschappij om kinderen alsmaar jongeren aan het 'leren' te zetten (waarbij o.i. dezelfde vraag moet gesteld worden).

Vanaf eind januari doen we elk schooljaar met de kandidaten voor de eerste klas een schoolrijpheidstest. Die bestaat uit een reeks motorische oefeningen en een aantal oefeningen op papier. Bij de motorische oefeningen (springen, evenwicht, balspel, onderzoek van ritme, enz.) kijken we naar hoe een kind motorisch 'in zijn vel' zit, zoals hierboven besproken is.

Bij de oefeningen op papier wordt onder andere nagegaan hoe een kind het "werkveld" dat het voor zich heeft beleefd, of het links/rechts kan overkruisen, enzovoort. In het algemeen proberen we te ervaren of het kind vlot en spontaan alle proefjes kan uitvoeren, als het ware "direct vanuit het lijf", dan wel of het nog heel erg "vanuit het kopje" de dingen moet sturen. In dit tweede geval is het kind ofwel nog niet schoolrijp, ofwel is er een eenzijdig cerebrale ontwikkeling aan de gang. Dit soort "vasthaken" in het kopje is iets wat we steeds vaker vaststellen en is o.i. ook voor een groot deel te wijten aan de eenzijdige beklemtoning van het cerebrale in onze cultuur. De schoolrijpheidstest is daarom ook een moment waarop we eventuele eenzijdigheden in de ontwikkeling van kinderen op het spoor proberen te komen (voor zover dat al niet vroeger gebeurd is), om zo vanaf het begin van de eerste klas de nodige remediëring te kunnen aanbieden.

We kijken ook of de lichamelijke ontwikkeling van het kind inderdaad al ver genoeg gevorderd is aan de hand van enkele puur lichamelijke observaties:

- de verhouding: lengte van het hoofd/totale lichaamslengte; deze bedraagt idealiter 1/7; het kind kan met de ene arm over het hoofd heen het oor van de andere kant aanraken; dit wijst er op dat armen en benen hun voorschoolse lengtegroei hebben doorgemaakt;
- de tandenwisseling; in het ideale geval zijn de vier eerste molaren (in elk kwadrant de “zesde” tanden) aanwezig en is de wisseling van de snijtanden begonnen; er zijn echter steeds meer kinderen met te vroege of te late tandenwisseling;
- het verschijnen van taille, gewrichtsknoken, enz.

Uiteraard vormen deze observaties slechts een onderdeel van het uitgebreide onderzoek als geheel, en kunnen ze geen absoluut uitsluitel geven. En bovendien brengt elk kind ook zijn of haar eigen erfelijkheid mee. Maar ook dan kunnen deze fysieke tekens wel iets zeggen over hoe een kind constitutioneel gevormd is.

De bevindingen van deze test worden dan samengelegd met de ervaring en de visie van de kleuterleid(st)ers die het kind meestal gedurende drie jaren hebben kunnen volgen. Hier komen dan elementen als: hoe speelt het kind, hoe en wat toont het kind in zijn tekeningen, hoe verhoudt het kind zich sociaal in de klasgroep, enzovoort. Uit deze bespreking volgt dan ons besluit en het advies dat we aan de ouders meedelen en met hen bespreken. In sommige gevallen, wanneer er twijfel bestaat over de schoolrijpheid, wordt het kind aan het eind van het schooljaar nog eens extra bekeken.

Onze ervaring leert ook: bij twijfel is het beter dat het kind nog een jaartje extra in de kleuterklas blijft, waarbij de kleuterleid(st)er dan al dan niet aan specifieke punten aandacht moet geven! Het is voor ouders soms moeilijk om dit advies te volgen. Nochtans staan wij als schoolbeweging met deze visie niet alleen. In het Eindhovens Psychologisch Instituut werd na uitgebreid onderzoek een tekst gepubliceerd (*“De rol van de neurologische en neuropsychologische ontwikkelingen en de effecten van een neurologische rijpingsachterstand”* - Peter van Nunen, *Klinisch Psychofysioloog/ Neuropsycholoog/ GZ-psycholoog*) waarin de auteurs tot dezelfde conclusie komen. Als u wil kan u deze tekst bij de kleuterjuffen of bij de zorgjuffen opvragen.

Marnix Schaubroeck.

2 Het Schoolrijpheidsonderzoek (SRO) bestaat uit 2 afname-momenten:

- 1) Een grof-motorisch onderzoek, afgenomen in groepjes van 2
- 2) Een individueel onderzoek, eerder fijn-motorisch, op papier en aan de hand van concreet materiaal.

De kinderen worden bijgevolg 2 keer uit de klas gehaald. De afname, voor de kleuters die daarvoor in aanmerking komen, start rond januari en is afgerond voor de paasvakantie.

DEEL 1

Onderzoekt de grof-motorische ontwikkeling.

Dit deel wordt afgenomen door 2 personen: iemand die de opdrachten samen met de kinderen uitvoert, iemand die noteert. Door beiden wordt goed geobserveerd hoe de kinderen de opdrachten uitvoeren.

De onderdelen die we daarin onder de loep nemen zijn de volgende:

- Grove motoriek en evenwicht,
- Lateralisatie (dominantie, voorkeurszijde,).

DEEL 2

Gebeurt individueel, aan de hand van concreet materiaal en op papier:

Onderdelen daarvan zijn:

- **Rekenontwikkeling:**

Oriëntatievermogen: tijdsbesef, ruimtebesef, lichaamsbesef;

Begripsvorming: waarnemen en structureren, geheugen, rekentaal.

Deze opdrachten gebeuren enkel aan de hand van concreet materiaal.

- **Taalontwikkeling:**

Luisteren: selectief en begrijpend;

Spreeken: articulatie, auditief geheugen, communicatief spreken, woordenschat en zinsbouw;

Lees en schrijfvoorwaarden: auditieve waarneming (analyse, synthese, rijmen) en visuomotoriek (dit onderdeel verloopt op papier).

Waarnemingen tijdens de tekenopdrachten/voorbereidend schrijven:

dominantie (handvoorkeur), schrijfmotoriek (pengreep, houding), tekenontwikkeling

Een **derde onderdeel** van schoolrijpheid is de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Deze kunnen we ten dele afleiden uit randobservatie bij het onderzoek, maar komt hoofdzakelijk uit observaties van de klasleerkracht.

Onderdelen daarvan zijn:

- zelfstandigheid,
- initiatief en creativiteit,
- betrokkenheid en interesse,
- doorzetting-houding,
- welbevinden levenskracht,
- grenzen-afspraken,
- nabootsing en fantasie.

Aan het eind van het onderzoek wordt alles samen met het hele kleutercollege (zorgteam en kleuterleid(st)ers overlopen en besproken.

Het gaat ons er voornamelijk om goed na te gaan of een kind goed in zijn/haar lijf zit.

We zijn er ons absoluut van bewust dat een onderzoek slechts een momentopname is en dat elk kind uiteraard zijn/haar eigenheden heeft.

Het feit dat we zaken vaststellen die 'uit evenwicht' zijn, hoeft niet te betekenen dat het kind niet school- of leerrijp zou zijn. Het geeft ons wel een beeld in welke richting eventuele ondersteuning tijdens de lagere school kan gaan.

3 Een jaartje extra

Kleuteren is : zelf spelenderwijs mogen ontwikkelen, ruimte en tijd krijgen. De kans krijgen om van binnenuit, vanuit zichzelf, stappen te kunnen zetten. Hun zelfvertrouwen aan te sterken. Door een kind langer in de kleuterklas te laten, ontnemen je hen geen jaar van hun leven, je geeft ze juist veel kansen waar ze de rest van hun leven deugd van kunnen hebben.

Soms blijkt het dat een kind er baat bij heeft om **een jaartje extra** te kleuteren. Het is belangrijk dat we goed naar de kinderen ‘kijken’ en het juiste aanbieden in de klas.

Als kinderen bepaalde vaardigheden moeilijk ontwikkelen, kan het zijn dat we **extra hulp** moeten inschakelen. Soms roepen we de deskundigheid van een Hendrickxtherapeut, een logopedist, een kinesist voor psychomotorische oefeningen in. Dit gebeurt uiteraard in samenspraak met de ouders.

Waar letten we in de klas op en wat doen we ermee?

Samenspelen: kan het kind samen met anderen aan de slag? Of blijft hij alleen spelen? Er zijn allerlei spelletjes om het samen -spelen te stimuleren. vb. verstoppertje, een gezelschapsspel, balspelen... zo kunnen we kinderen blijven betrekken en aanmoedigen.

Motoriek: Veel bewegingsspelen aanbieden vb. touwtjespringen, pittenzakken en ballen gooien en vangen, ren- en tikspelen, klimmen en klauteren. Waar een jonger kind bewogen wordt, daar zal een oudste op eigen kracht net even over z'n grens moeten gaan zodat zijn hele lijf in beweging komt. Ook zijn ademhaling, bloedsomloop en motorische coördinatie. Het plezier in het bewegen en het gevoel van vrijheid na de inspanning moet hem uitdagen. De kinderen komen aan in hun lijf!

Fijne motoriek: Ze willen meer en meer gaan knutselen, onder leiding of op eigen houtje, knippen, plakken, naaien, weven en kleien. Tekenen met potloden, waarbij we letten op de juiste ‘pen-greep’. Soms zitten we aan een aparte tafel, waar de oudsten een wat moeilijkere opdracht uitvoeren. Ze zijn dan ook fier als ze meer uitgedaagd worden.

Taalontwikkeling: In een veilige sfeer zelfstandig een versje of liedje laten klinken. Veel toneelspelen, een grotere rol aannemen en kunnen vertolken. Rijmpjes, klanken onderscheiden, gehoortraining, voelen en onderscheiden van materiaal, kijken naar veranderingen en dingen benoemen.

De **eigenheid van kinderen** heeft een grote waarde voor henzelf en voor de omgeving. Binnen de veilige sfeer van de kleuterklas is het belangrijk, dat het kind zichzelf zoveel mogelijk in die eigenheid kan laten zien en ontwikkelen. Aangepaste hulp daarbij kan geen kwaad. Het is belangrijk om het kind te bevestigen in wat het kan en te vermijden dat het faalangstig wordt door iets van het kind te vragen waar het nog niet aan toe is. Het zelfbeeld dat een kind in deze jaren vormt, weegt sterk door op zijn verdere ontwikkeling.

Deel II. In de praktijk

1 Extra uitdagingen en mogelijkheden van de 6 -jarige kleuter in een gemengde leefgroep.

In de vrije school is de kleuterklas samengesteld uit een gemengde leefgroep van 4 tot en met 6j.11 maanden. Een klas is als een gezin. In de school maken we compromissen. We komen tegemoet aan de ontwikkeling van de kinderen. Elke leeftijd heeft zijn ontwikkelingsfase in het denken, voelen en willen. Elk k

ind doet dat volgens zijn eigen tempo. We observeren waar de kleuters in hun ontwikkeling staan en kijken en luisteren welke vraag ze ons stellen. Waar staat het nu? Waar wil het naartoe?

We zoeken naar de middenweg en differentiëren in de samenhang van de klas. Iedereen krijgt bijenwas en maakt er naar zijn eigen ontwikkeling en inspiratie iets mee. Alle bijenwasjes worden op een grote boomstronk samengebracht en we hebben samen een prachtig lentetafereel.

Zesjarigen vragen soms extra uitdaging. In het vrije spel biedt juf soms extra materiaal aan om vrij te weven, te knutselen, te timmeren of praktisch bezig te zijn. De kinderen die willen kunnen dan bv. bladermannetjes maken met natuurlijk materiaal, apennoten rijgen aan een ijzerdraad om dan in een krans in een boom op te hangen voor de vogels, een knutselwerk afwerken.

De juf past het materiaal aan de leeftijd en de mogelijkheden van de kinderen aan. De namiddag activiteiten worden soms eens vervangen door een werk uit te voeren naar opdracht.

Jaarfeesten nodigen uit om eens iets anders te knutselen. Het is het moment bij uitstek om alle technieken door elkaar toe te passen bv. met schaar, lijm, papier, klei, verf, hout, Het materiaal bepaald de moeilijkheid.

De 6- jarigen helpen dan de jongere kinderen of de jongere kinderen voeren dezelfde opdracht uit m.b.v. eenvoudige technieken.

2 Teken en in de kleuterklas

In de vrije school wordt er veel getekend. Sommige kinderen tekenen elke dag in het vrije spel. Maken de éne tekening na de ander, gezellig keuvelend met de andere tekenaars. Ze beoordelen soms heel kritisch elkaars werk en zeggen onverbloemd hun mening. Soms tekenen ze elkaars tekening na of tekenen op elkaars blad en tonen hoe je een poes tekent, een vos.....of ook wel de eigen naam in blok - of krulschrift. Dan hoor je soms een naam spellen en letters uit elkaars naam vergelijken zowel auditief als visueel. Vriendinnen tekenen ganse periodes' elkaars tekeningen na. De vriendschappen en groepsvorming in de klas kunnen hiervan afgelezen worden. Heel verassend! Een openbaring!

Elke kleuterklas heeft zijn eigen vast tekenmoment. Ook daar gaat geen expliciete waarneming van een plant, dier, mens.... vooraf.

De kinderen tekenen vaak een boom, huis, mens. Eerst enkelvoudig en later combineren ze deze thema's. De jongste kinderen van de klasgroep, pendelen of tekenen nog kluwen en zijn op 5 min. klaar. Andere zijn vooral met kleurtapijtjes bezig en zetten lustig allerlei kleuren naast elkaar in bv. rechte of gebogen lijnen op hun blad ... Teken en weken na één alleen regenbogen...

De oudste kleuters maken echte foto's van hun familie, omgeving en belevenissen bv. een eigen verjaardagsfeest. De drie thema's nl. boom, huis, mens, maken een hele ontwikkeling door. Laten we ervan uitgaan dat we tekeningen van gezonde kinderen bestuderen dan zie je overal ter wereld hierin dezelfde ontwikkeling maar aangepast aan hun omgeving en cultuur.

Kindertekeningen laten heel veel zien aan ons over de kinderen en helpen het raadsel van elk kind op te lossen. Ze helpen ons dieper met het kind te verbinden en stille roerselen te ontdekken. Deze achtergronden zijn zo een geschenk voor kleuterjuffen om de kinderlijke ontwikkeling in haar veelvuldige metamorfosen bewuster waar te nemen en zo de kinderlijke 'ikjes' te leren begrijpen.

3 Een groot schilder!

De afwassers van de dag helpen juf de schilder-, bijenwas- of tekentafel klaar te zetten. Niet toevallig staan de oudste kleuters net op schilder-dag op de takenlijst. Het is fijn met hen samen alles in gereedheid te brengen. Ze helpen de klas om te toveren tot een schilderatelier. De vele praktische voorbereidingen vragen goede hulpjes. Ze vullen zelf de waterpotten, verdelen de schilderplanken en de verf in de verfhouders over de tafels. Ze schikken alles op tafel zo dat de kinderen er goed bij kunnen. Ze tellen evenveel vellen papier als er kinderen zijn en nog één voor juf erbij.

Juf schildert ook mee met de kinderen. Het schilderpapier wordt behoedzaam aan beide zijden nat gemaakt, zonder knoeien. De hulpjes zijn opgetogen met die extra werkjes. Ze voelen zich hierin echt aangesproken als oudste kleuter! Ze groeien hieraan. Hoe verder we in het schooljaar zijn des te vanzelfsprekender dit loopt.

De middagspeeltijd is om. De kinderen worden zingend uitgenodigd naar hun eigen kleuterklas te gaan. Vele kinderen komen snel aangelopen en zijn benieuwd wat er deze namiddag staat te gebeuren. Door het vaste weekritme is het voorspelbaar. De oudsten vertellen de jongere kinderen wijselijk wat we gaan doen. Bij het binnenkomen van de klas kijken de meeste kinderen benieuwd en nieuwsgierig wat er op tafel klaarstaat. Het materiaal verklapt iets van de namiddag activiteit. Jaarfeesten durven al eens het weekplan omgooien.

Sommige oudste kleuters herinneren zich dat we vorig jaar in Sinterklaastijd een prent met stoomboot hebben geknutseld i.p.v. geschilderd. Nu gaan we schilderen. De verftafel staat klaar. Als iedereen op zijn plekje aan tafel staat en zijn verf aanroert geef ik een sfeerbeeld van wat we gaan schilderen bv.

“Vandaag willen blaauw en rood elkaar betoveren”.

Een andere keer...

“Ik ben benieuwd, wat geel tegen blaauw zegt.”

Of als we alleen met blaauw willen schilderen:

“Blaauw wil vandaag graag alleen zijn. “

Soms vertelt juf een kleurenverhaal.

“Het geel vindt het blaauw en roept uit:

“Daar ben jij eindelijk! Ik heb je overal gezocht!” Ze lachen en vallen elkaar om de hals. En omdat ze zo blij zijn worden ze, zo groen als gras.’

De kinderen beginnen meteen te schilderen met bv. Pruisisch

- blauw en citroengeel.

Waar geel en blauw elkaar tegenkomen, omhult het geel het blauw, het dringt erin door, doordat de kleuren eerst voorzichtig, later krachtig tegen elkaar, en op het laatste ook over elkaar worden geschilderd, tot er ten slotte tot grote voldoening van de kinderen een krachtig groen ontstaat.

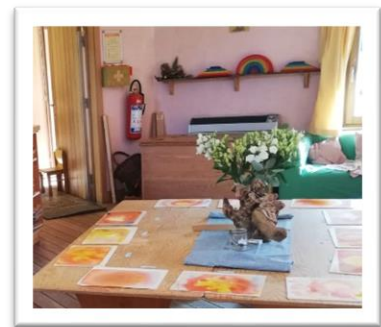
Schilderen is een zaak van de kleuren zelf. Je moet ze gewoon hun gang laten gaan, zodat ze het met elkaar eens worden. De ontmoeting van de kleuren is de hele schilderkunst. In de kleuterschool betekent schilderen de kleuren rood, blauw, geel leren kennen met hun eigenschappen en het zich inleven in die kleuren.

Elk kind speelt daarmee op zijn eigen manier. Afhankelijk van de kleuren waarmee er wordt geschilderd ontstaan verschillende kleurstemmingen. Zo kunnen de kinderen ook de seizoenen en de jaarfeesten meebeleven. 's Winters bv. is het goed om met blauw te schilderen. In de zomer inspireren het warme rood en het stralende geel.

De kleurverhaaltjes of het schilderliedje “Rood, geel, blauw, kom nu maar gauw” helpen de kinderen zich te verbinden met de kleuren en door het te doen en beleven voelen ze er een band mee. Het schilderproces is voor het kleine kind belangrijker dan het voornemen ‘iets te schilderen’. Om helemaal in het schilderen te kunnen opgaan, heeft ieder kind zijn eigen tijd nodig; het ene kind is ervan bij het begin af aan helemaal bij betrokken. Het andere pas als de kleuren op het papier verschijnen en tot hem beginnen te spreken.

We laten de kinderen ervaren wat groen tegen rood, wat blauw tegen geel zegt. Het zijn de wonderlijkste relaties, die de kleuren met elkaar hebben.

De oudste kleuters zeggen op voorhand dat ze groen gaan maken want vandaag wordt er met blauw en geel geschilderd. Het kleine kind begrijpt de kwaliteit en het karakter van de afzonderlijke kleur. Het laat de kleur op zich inwerken en voelt wat die kleur met hem doet. Het schildert omwille van de activiteit. Schoolrijpe kleuters beleven de kleuren vooral als eigenschappen van de dingen.

Ze zeggen op voorhand: “ik ga groen maken en gras schilderen want er staat gele en blauwe verf op tafel”.

(een blauwe lucht,...) Geleidelijk aan schilderen ze vormen, figuratief en vertellend. Ze willen iets gaan schilderen. Na afloop helpen de oudste kleuters juf de schildertafel opruimen en kijken de andere kinderen in een boekje. Het is een hele organisatie om iedereen te laten schilderen maar het loont echt de moeite! De meeste kinderen schilderen zo heel graag! De 6- jarigen zien uit naar de extra taken.

Lang leve de vlijtige werkers!

4 Het kostbaar geschenk van de bijen!

De kinderhandjes zijn koud door het buiten spelen in de kou. De schijfjes boomstam liggen voor de kleuters klaar op tafel. Bij elke stoel een plankje. Op donderdag wordt er in elke kleuterklas met bijenwas gewerkt.

In de wintertijd warmt juf bollekes pure bijenwas op in de oven. De klas ruikt heerlijk. Een oudste kleuter fluistert: “Vandaag is het warme bijenwas. Dat hebben we van de bijen gekregen. Juf is dat bij bijen van een imker gaan halen.” De mouwen worden opgerold en juf zingt: “In de wei vol bonte bloemen hoor ik bijtjes volop zoemen...” Uit gewoonte vormt iedereen een bloemenkelk met beide handjes samen. De kleintjes bootsen de oudere kleuters en juf na. Juf legt er heel eerbiedig een bolleke warme was in. Je hoort meteen.... “Hum, de was is warm!” De handjes bewegen de bol was heen en weer. Andere kinderen ruiken er eerst heel goed aan!

Er valt een grote stilte. “Hum, het ruikt zo lekker. De kinderen nemen al die wonderlijke kwaliteiten van de bijenwas heel diep in zich op. Dan pas beginnen ze echt met kneden.

5 Bijenwassen met gekleurde bijenwas

Gekleurde bijenwas is nog zo een kostbaar materiaal. Het leent zich meer voor de oudere kleuters omdat het een zeer fijne vingermotoriek vergt. De kleine stukjes was worden met de eigen warmte van de handen zacht en kneedbaar gemaakt. Dit vergt enige spierkracht van de vingers en vooral veel geduld. Bovendien bewerken we de was vooral met onze fijne vingers. Vormen maken vraagt een verfijnde gevoeligheid van de vingertoppen. De mooie natuurlijke kleuren spreken aan. De jongere kinderen maken vooral toverballen van de verschillende kleuren. De oudste kinderen planten, bloemen mensen en dieren.

Een oudste kleuter zegt: “Ik ga het sneeuwmeisje uit ons sprookje maken”. Een ander: “Ik koning winter. “Nog een ander roept enthousiast: “Ik de staf van koning winter en zijn ijskegel”. Een kleine kornuit zegt niets. Het wordt een bal. Een ‘grootje’ zegt heel lief: “.... Noah...heeft een sneeuwbal gemaakt!” Het oudste

koningskind heb ik de ganse tijd niet gehoord en plots toont hij zijn werkje vanaf de overkant van de tafel aan mij. Ik vraag hem wat dichterbij te komen want ik kan mijn oren en ogen bijna niet geloven. "Kijk juf, Vrouw Holle schudt haar kussentje uit."

Soms gebeurt het wel eens dat een sprookjesbeeld zo diep binnenkomt bij de kinderen dat iedereen spontaan iets uit het verhaal boetseert, bv. bij het verhaal van Olle's skitocht. Een ontdekking waar ik als juf letterlijk en figuurlijk warm van wordt is dat ook bijenwasjes iets vertellen over de ontwikkeling van de kinderen. Ook daar zie je kinderen eerst gewoon stukjes bijenwas platdrukken op de boomschijven, nadien bollekes maken met een gaatje erin of een sneeuwman eerst 2-dimensionaal en later pas 3-dimensionaal boetseren.

Het grootste geschenk van de bijen voor kleuters is dat hun pure bijenwas zich door jong en oud heel gemakkelijk laat bewerken en ieder zijn eigenste hierin kan tonen (bollen, worstjes, regenputten, een liggende en staande bloem, een regenboog, een huis, een holletje, tot echte taferelen van spelende kinderen en dieren ..., De natuur heeft ook al die vormen in zich! Voor ons is het van groot belang dat de kinderen deze stappen in de ontwikkeling zelf van, van binnenuit maken en niet omdat iemand het voor ze voordoet.

Na het bijenwaskwartier zetten we alle bijenwasjes samen en dan hebben we samen een wintertafeel gemaakt van pure bijenwas! Op gouden dagen is mijn kleuterklas net een vlijtig bijenvolkje! Ik ben dan als juf apetrots op mijn bijtjes! Dank je wel lieve bijen!

6 TOUWSPRINGEN IN DE KLEUTERKLAS

Touwtjespringen.... Een spelletje van alle tijden en overal ter wereld. Ook in onze kleuterklassen is het een vaardigheid die we veel oefenen. Wanneer ik het lange touw uit de kast haal, komt er meteen een groepje kinderen in de rij staan. De meeste kinderen vinden het héél leuk om spelletjes te spelen met het springtouw.

Maar waarom springtouwen we eigenlijk in de kleuterklas?

- Het is een perfect spelletje om het ritmische bewegen te oefenen, wat een goede basis is voor het bewegend rekenen dat in de onderbouw aan bod komt.
- Het is een oriëntatie-oefening in de ruimte, ervaren van boven-onder-naast-achter- en voorwaarts
- Het sociale proces wanneer we gaan touwtjespringen in de klas is ook heel mooi. De hele kleutergroep en zeker ook de juf supportert voor het kindje dat klaarstaat bij het springtouw. Meestal gaat het eerste vele keren mis. Te vroeg springen, te laat springen, in het rond beginnen springen (i.p.v. mooi ter plaatste blijven) Maar wanneer het dan eindelijk toch lukt (soms pas na vele weken); eerst één enkel sprongetje en later vele ritmische sprongen na elkaar, dan juicht de hele klas en glundert de springende kleuter van plezier en trots.

We bouwen het springtouwen langzaam op. Eerst gaan we golfje springen (over het golvende touw) en over de slingerende slang (touw dat heen en weer beweegt). Hier leren de kinderen de bewegingen en de hoogte van het touw inschatten en hun sprongetjes daaraan aanpassen. En dan, meestal rond de leeftijd van 5 à 6 jaar is de kleuter klaar om het echte touwspringen te oefenen. Net zoals de meeste bewegingsvaardigheden, leren de kinderen dit vanuit de nabootsing.

Jaar na jaar zien de jongere kleuters de oudsten oefenen en dan, op een dag, zijn ook zij aan de beurt. Heel veel oefenen, telkens opnieuw, tot het op een dag lukt.... Een heerlijk gevoel en voor velen een echte overwinning wanneer dit plots als vanzelf gaat.

We springen in het lange touw en zingen er liedjes bij:

*Leentje leerde Lotje lopen
Langs de lange lindelaan
Maar toen Lotje leerde lopen
Is ze maar naar huis gegaan*

*Beertje hoeveel jaar ben jij?
1,2,3,4,5,6,7,8,9, ...*

Voor de kindjes die al heel goed kunnen springtouwen, een liedje met extra bewegingsuitdagingen:

Beertje, beertje, draai eens rond

Beertje, beertje, tik de grond

Beertje, beertje, was je handen

Beertje, beertje, poets je tanden

Beertje, beertje, handjes in de zij

Beertje, hoeveel jaar ben jij?

1,2,3,4,5,6,7,8,9, ...

7 Buitenklas oudste kleuters

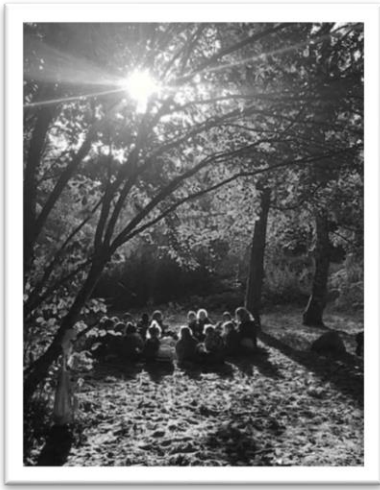
'Een buitenklas leidt tot BUTTENgewoon leren. De beste handleiding om kinderen over de wereld te leren is de werkelijkheid.' (Lenaerts, 2015)

De buitenklas is een klas overschrijdende activiteit voor alle oudste kleuters. Uit de drie kleuterklassen dompelen we de kinderen elke woensdag onder in een leerrijk natuurbad. De kleuters die meegaan op buitenklas worden geselecteerd op basis van leeftijd. Het is geen zekerheid dat de kinderen na een buitenklasjaar overstappen, al is dit in het algemeen wel de bedoeling. Er is dus een kans dat een kleuter twee jaar op buitenklas gaat, of helemaal niet. We proberen er echter naartoe te werken alle buitenklassers samen te laten overgaan.

Om ervoor te zorgen dat kinderen zich later beter kunnen concentreren is het belangrijk dat de kleuters hun lijfje goed 'bewonen'. De buitenklas stimuleert deze natuurlijke groei door volop in te zetten op motorische vaardigheden om later - in de eerste klas - tot de verdere ontwikkeling van het denken te komen. Ook het creatief denken in de natuur stimuleert het latere probleemoplossend vermogen. De natuur is namelijk een bron van inspiratie. De fantasiekrachten van de kinderen wordt aangesproken want hier is geen sprake van voorgevormd speelgoed. Alles heeft géén en alle mogelijke functies. Een tak is zowel een beschutting, een zwaard, een bezem, iets om te tekenen, ...

Daarnaast vormt de buitenklas voor de kinderen een extra stap naar zelfstandigheid en zelfvertrouwen. Ze ontdekken spelenderwijs de mogelijkheden en grenzen van hun eigen lichaam. Ze ondernemen dingen waar ze anders niet zo vaak de kans toe krijgen: van een modderberg glijden, klimmen in bomen, klimmen op de bergen, kruipen over de rotsen, zwaar materiaal aanslepen om constructies mee te maken, putten graven

met hun blote handen. Ze kunnen er lopen, rennen, huppelen, klimmen in alle vrijheid zonder botsingen en zonder ‘beperkingen’ zoals in het klaslokaal.

Wat de buitenklas voor de oudste kleuters, naast het bovenvermelde, zo speciaal maakt is ook de sociale kracht die groeit gedurende het jaar. Voor velen is deze buitenklas een eerste kennismaking met hun latere klasgenootjes. Spelenderwijs leren ze elkaar beter kennen. Ze leren hulp vragen en bieden, ze worden samen nat, vuil, krijgen samen koud, verwarmen zich samen aan een warm tasje thee, ontdekken samen de natuur en leren aan den lijve te ondervinden wat de seizoenen met je doen. Langzaam maar ontstaat er in deze groep kleuters een (h)echte band, een ‘wij trekken samen de wereld in’ gevoel. Deze band vormt een sterke basis voor de sociale cohesie die bepalend is voor de komende 6 - en in het beste geval zelfs 12 - jaar. De buitenklas is voor alle kleuters een unieke kans om elkaar op zo een vrije manier te leren kennen.

Marnix Schaubroeck, juf Mieke, juf Katinka, juf Tessa, juf Sabine, juf Griet en juf Eline